

Dordrecht Ondergronds 42

Sint Jorisweg 76, schouwburg Kunstmin, gemeente Dordrecht

Een archeologische waarneming na vondstmelding.

Dorst, M.C.

Overzicht van de graafwerkzaamheden in de grote zaal van de schouwburg Kunstmin (2013)

2013

Gemeente Dordrecht
Stadsontwikkeling/Ruimtelijke Realisatie/Archeologie

Colofon	
ISSN	1876-2379
ISBN	n.v.t.
Tekst	M.C. Dorst
Redactie	J. Hoevenberg
Afbeeldingen	Gem. Dordrecht, Afd. Ruimtelijke Realisatie/Archeologie
Vormgeving	Afd. Ruimtelijke Realisatie/Archeologie
Drukwerk	Afd. Ruimtelijke Realisatie/Archeologie
Uitgave	Gemeente Dordrecht, maart 2013
<p>Gemeente Dordrecht Sector Stadsontwikkeling Afdeling Ruimtelijke Realisatie/Archeologie</p> <p>Postbus 8 3300 AA Dordrecht T (078) 770 4904 monarch@dordrecht.nl www.dordrecht.nl/archeologie</p>	
© Gemeente Dordrecht, 2013	
<p>Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch databestand of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave dient men zich tot de uitgever te wenden.</p>	

Inhoud

1. Inleiding	4
2. Gegevens onderzoeksgebied en uitgevoerde graafwerkzaamheden	5
3. Samenvatting bureauonderzoek	6
4. Veldwerk	9
5. Conclusies	14
Literatuur	15
Begrippen en afkortingen	16

1. Inleiding

1.1 Algemeen

Voor de locatie Sint Jorisweg 76 is in 2010 een archeologisch bureauonderzoek en een verkennend veldonderzoek door middel van boringen uitgevoerd.¹ De restauratiewerkzaamheden in de schouwburg Kunstmin zijn op basis van dit onderzoek als niet verder onderzoeksplichtig aangeduid.

Na een vondstmelding door de uitvoerder is een korte archeologische waarneming gedaan. Dit document betreft de rapportage van deze waarneming.

1.2 Administratieve gegevens

Aard onderzoek:	archeologische waarneming
Projectcode:	1303
ARCHIS	
Onderzoeksmeldingsnr.:	nvt
Vondstmeldingsnr:	nvt
Periode:	Nieuwe Tijd
Datum onderzoek:	7 maart 2013
Plangebied:	Schouwburg Kunstmin
Provincie:	Zuid-Holland
Gemeente:	Dordrecht
Straat:	Sint Jorisweg 76
Kaartblad:	38C
RD-coördinaten	
NW	105.560 / 425.720
NO	105.601 / 425.668
ZO	105.530 / 425.649
ZW	105.539 / 425.696
Opdrachtgever:	nvt
Uitvoerder(s):	Gemeente Dordrecht, Sector Stadsontwikkeling/Afdeling Ruimtelijke Realisatie
	Medewerkers: dhr. M.C. Dorst en dhr. J.A. Nipius
Autorisatie:	Bevoegde overheid: Gemeente Dordrecht
Autorisatie rapport:	mevr. J. Hoevenberg (senior archeoloog)
Archivering projectgegevens en vondstmateriaal:	Digitaal: Archief Ruimtelijke Realisatie/Archeologie (www.dordrecht.nl/archeologie) / e-depot Nederlandse Archeologie (http://www.dans.knaw.nl)
	Analoog: Archief Ruimtelijke Realisatie en het Stadsdepot Dordrecht

¹ Dorst 2010, gemeentelijke projectcode 1007, Dordrecht Ondergronds 10

2. Gegevens onderzoeksgebied en uitgevoerde graafwerkzaamheden

De plan- en onderzoeksgebied betreft het pand van de schouwburg Kunstmin aan de Sint Jorisweg 76 te Dordrecht. Het ligt tussen de Sint Jorisweg, het Matena's Pad en de Singel en heeft een oppervlak van circa 1980 m² (afb. 1).

Afb. 1. De ligging van het onderzoeksgebied schouwburg Kunstmin aan de Sint Jorisweg 76 te Dordrecht (rode cirkel).

Zowel in pandig als aan de achterzijde van het pand zijn graafwerkzaamheden uitgevoerd. Er is gegraven tot ten minste 1 m onder het toenmalige vloerniveau.

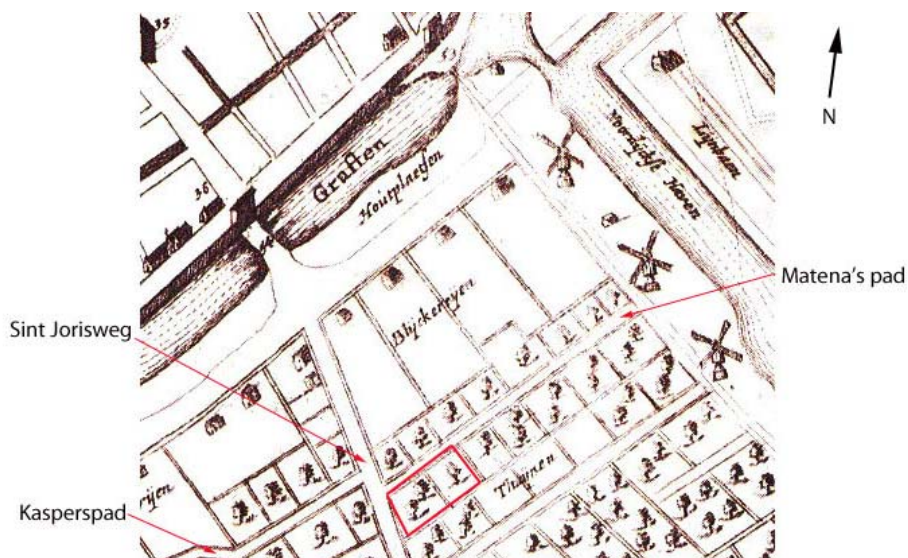
3. Samenvatting bureauonderzoek

Het plangebied ligt in de in 1603 gerealiseerde Oud Dubbeldamse polder en werd oorspronkelijk gebruikt als gebied voor moes- en siertuinen voor de stadsbewoners en als bleekterreinen (afb. 2).

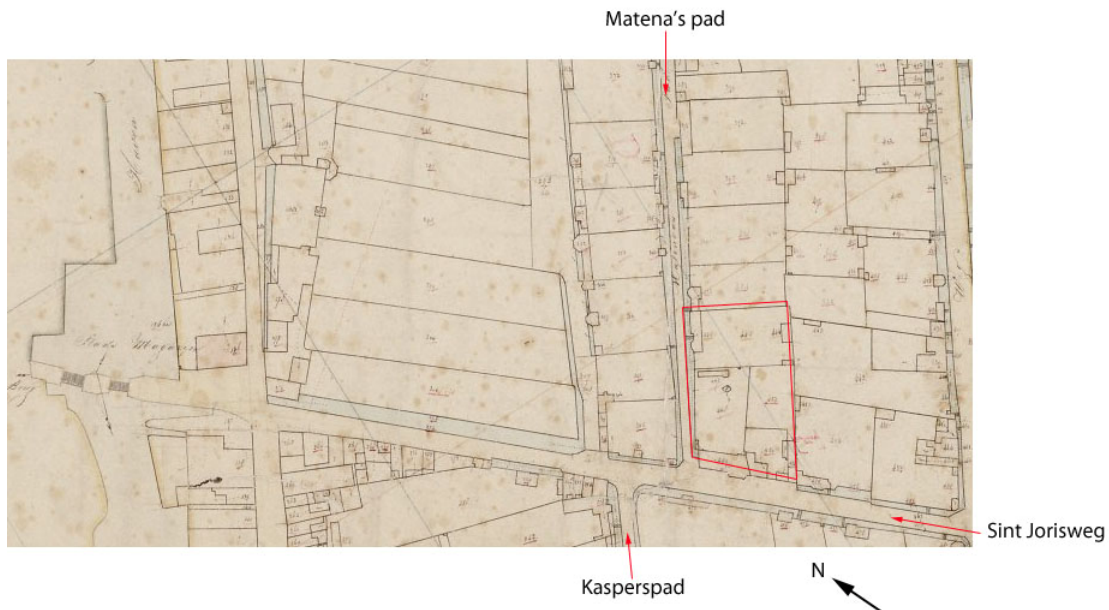
Afb. 2. Het plangebied (blauwe cirkel) bij benadering weergegeven op een uitsnede van de kaart van Janssonius uit 1640-1647. Het nieuw ingepolderde land waarin het onderzoeksgebied gelegen is, wordt gebruikt als stadstuin, bleekveld en houtstapelplaats.

Op een kaart van Romeyn de Hooge uit circa 1676 is het huidige stratenplan en de exacte locatie van het plangebied in detail herkenbaar (afb. 3).

Afb. 3. Het plangebied (rood) weergegeven op een uitsnede van de kaart van Romeyn de Hooge uit circa 1676. Het gebied is aangemerkt als "Tuinen" en er zijn bomen en slotjes aangegeven.

Vanaf het begin van de 19^e eeuw wordt het plangebied bebouwd: aan de zijde van de Sint Jorisweg staat bijvoorbeeld een schuur/theekoepel. Veel oorspronkelijk 17^e eeuwse elementen zoals de perceelsindeling en de slotjes langs de wegen en paden zijn dan nog aanwezig (afb. 4).

Afb. 4. Het plangebied (rood) weergegeven op een uitsnede van de kadastrale kaart uit circa 1830. Langs de Sint Jorisweg en het Matena's pad is al wat bebouwing aanwezig.

In 1864 wordt op de locatie het eerste pand van de Vereniging Kunstmin gebouwd (afb. 5). Dit theater lag vrijwel op dezelfde locatie als de huidige schouwburg, die na sloop van de oude in 1890 nieuw wordt gebouwd (afb. 5). Waarschijnlijk staat de huidige schouwburg grotendeels op het grondplan van haar voorganger.

Afb. 5. De oudste bouwphase van theater Kunstmin op een foto uit 1865, gezien vanaf de Sint Jorisweg over het Matena's pad. Op de achtergrond is de molen Kijck over den Dijck te zien. (DiEP inventarisnummer 555_15286).

Afb. 5. De tweede bouwfase van schouwburg Kunstmin op een prentbriefkaart uit 1911, gezien vanaf de Sint Jorisweg in noordelijke richting. Op de voorgrond is nog een deel van een wegsloot te zien dat deel uitmaakte van de originele 17^e – eeuwse perceelsindeling. (DiEP inventarisnummer 52_401715).

4. Veldwerk

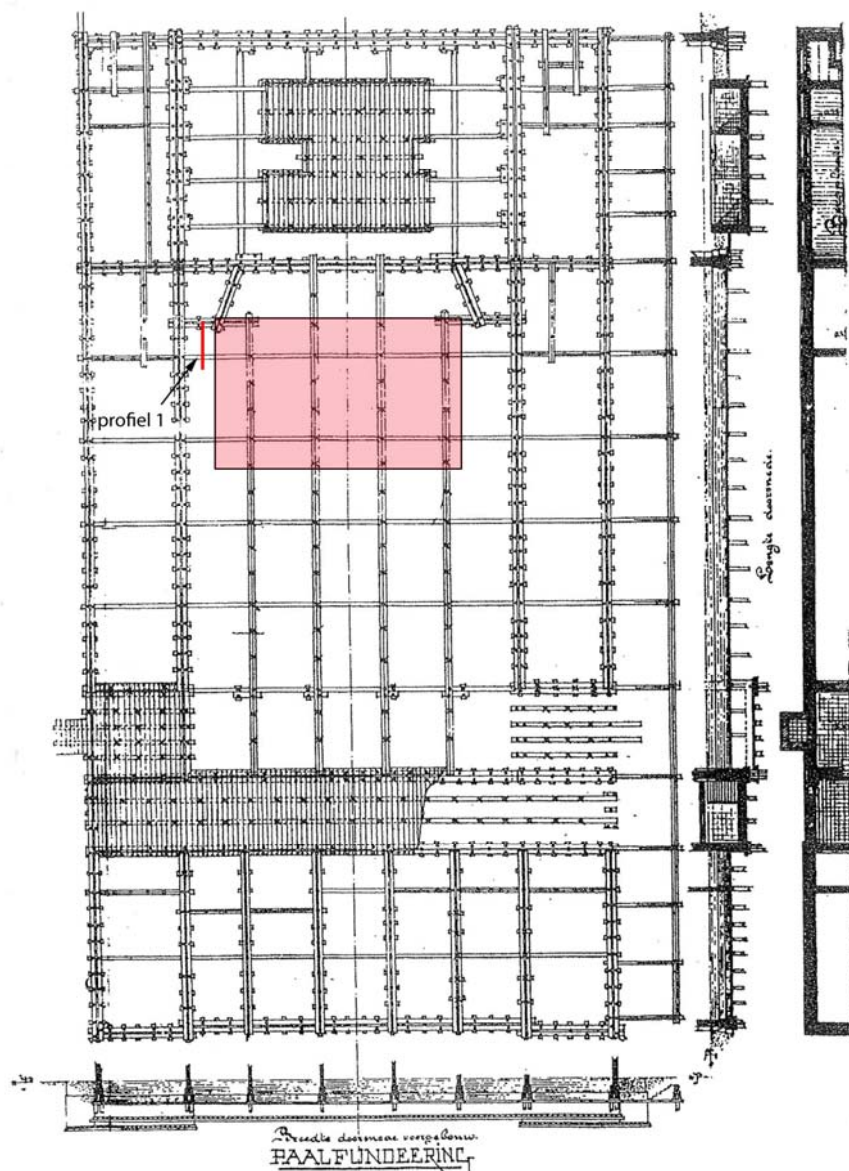
4.1 Methode

De waarneming in het veld heeft plaatsgevonden op 7 maart 2013. Tijdens het onderzoek is de funderingsconstructie en een muur gedocumenteerd. Daarnaast zijn enkele vondsten die door de uitvoerder zijn aangetroffen meegenomen en gedocumenteerd.

4.2 Onderzoekresultaten

Sporen en structuren

Tijdens het onderzoek zijn een aantal funderingspalen en de daarop aanwezige dragende constructiebalken en een bakstenen muur aangetroffen (afb. 6).²

Afb. 6. Het funderingsplan van Kunstmin, vermoedelijk de tweede bouwphase van J. Verheul uit 1889. Het is niet duidelijk of het hele palenplan uit deze periode dateert. Het rode blok geeft het gedocumenteerde vlak weer, met linksboven profiel 1. De onderzijde is de Sint Joriswegzijde.

² Spoornummers: funderingspalen=S1, breedtebalken=S2, lengtebalken S3, muur=S4. Het gedocumenteerde profiel is niet in dit rapport weergegeven, een deel is te zien op een foto (afb.9).

De houten funderingspalen hadden een diameter van ca. 20 cm. De palen zijn in de lengterichting aanwezig in raaien met een onderlinge afstand van 4 m. In de raaien zijn de palen aanwezig met een onderlinge afstand van ca. 1,7 m. De paalkoppen hebben een ijzeren ring die zal zijn aangebracht om het tegen splijten te beschermen tijdens het heien van de palen (afb. 7).

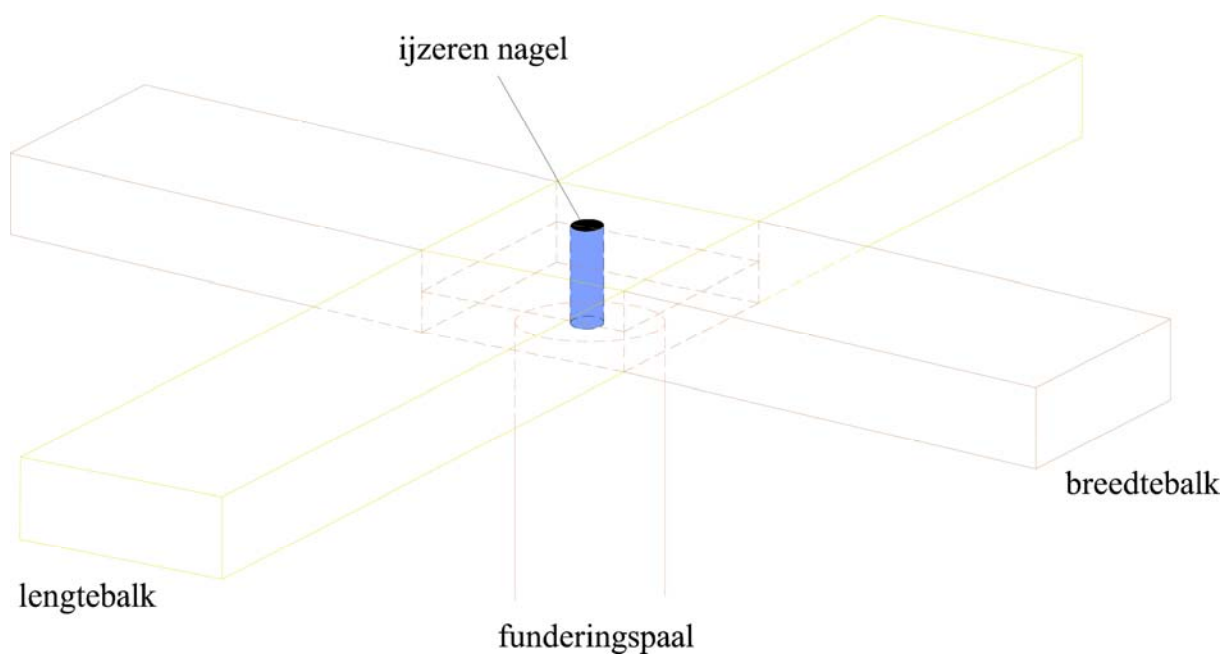

Afb. 6. Eén van de 19-eeuwse houten funderingspalen van schouwburg Kunstmin.

Over de lengte en breedte van de heipalen was een funderingsconstructie van houten balken aanwezig. Deze hadden een breedte van circa 28/30 cm en waren 15 cm dik. De balken lagen in een rechthoekig patroon met een afstand van 4 x 5 m. Als eerste zijn de dwars-georiënteerde balken op de koppen gelegd. Deze waren op iedere derde paal van de palen in de lengteraai aanwezig. Op de kruisingen van de balken waren ter hoogte van de koppen inkepingen van ca. 7,5 cm in de balken aanwezig, zodat ze in elkaar grepen (afb. 7). Vervolgens zijn de lengte-georiënteerde balken hier overheen gelegd en is de balkenconstructie is door middel van zware ijzeren nagels met een diameter van 2,5 cm aan de funderingspalen bevestigd. Op elke locatie van een funderingspaal zijn in de balken één of twee gaten geboord, waarna deze met een nagel in de kop van de funderingspaal is geslagen (afb. 6, 7 en 8).

Afb. 7. Eén van de 19-eeuwse dwars-georiënteerde funderingsbalken ter hoogte van een funderingspaal. In de inkeping is de ijzeren nagel te zien. De funderingsbalk in de lengterichting is hier (al) verwijderd.

Afb. 8. Isometrische reconstructie van de 19e –eeuwse funderingsconstructie van schouwburg Kunstmin.

In het noordelijk deel van het onderzochte deel is in het profiel een muur waargenomen. Het gaat om een muur waarvan de onderkant bestaat uit rode bakstenen met een formaat van 23x?x4,5 cm en daarop een deel gele bakstenen (afb. 9). Mogelijk is er sprake van twee (19^e –eeuwse) bouwfasen.

Afb. 9. De muur S4 uit de bouwfase van Verheul uit 1890. De vondsten zijn afkomstig uit het kleipakket dat links naast (en onder) de muur te zien is.

De muur is gefundeerd op houten slieten die waarschijnlijk deel uitmaken van de balk(en)-op-paalfundering. De slieten liggen op dezelfde diepte en (zeer waarschijnlijk) liggen ze direct op de paalfundering. De top van de muur is afgebroken voor de constructie van een betonnen muurdeel dat kan worden toegeschreven aan de bouwfase van Van Ravesteijn uit 1939. Ten minste het bovenste deel van het muurwerk kan op basis hiervan toegeschreven worden aan de bouwfase van Verheul uit 1890. Of het onderste muurwerk deel heeft uitgemaakt van de oudere 19^e –eeuwse bouwfase is onduidelijk. Wel is duidelijk dat niet boven elke funderingsbalk een muur aanwezig is geweest. Op de houtfundering is over het algemeen een zandig kleipakket aanwezig waarin dierenbot, puin, een pijpaaarde pijpensteel en enkele metalen voorwerpen aanwezig waren.³ Dit zou kunnen suggereren dat de houten funderingsplattegrond tot de oudste bouwfase uit 1864 behoort. Voorlopig wordt echter aangenomen worden dat het aangetroffen funderingsplan van Verheul is en dateert uit 1890 (zie afb. 6).

Vondsten

De vondsten zijn afkomstig uit het ophogingspakket dat boven de funderingsbalken aanwezig was en uit het kleiige ophogingspakket daaronder.⁴

Het zijn een ijzeren ventilatierooster, een grote ijzeren vork en een klein ijzeren mes. Het ronde, opengewerkte ventilatierooster is gemaakt van smeedijzer in een floraal motief. Het heeft een diameter van 32 cm en is 0,8 cm dik. Aan de achterzijde is een ijzeren klep aanwezig met een centraal scharnier. Hierop zitten aan de voorzijde twee vermoedelijke handvatten van brons of koper waarmee de klep kon worden opgezet (afb. 10). Dit is vermoedelijk één van de ventilatierooster uit de oudste bouwfase van 1864.

Afb. 10. Het 19e –eeuwse ventilatierooster met een diameter van 32 cm. Centraal zijn de twee (groene) bronzen of koperen handvatten te zien.

³ Vondstnummer 1.

⁴ Het gaat om metalen voorwerpen die zijn aangetroffen en gemeld door de uitvoerder van de graafwerkzaamheden.

Het tweede ijzeren voorwerp is vork met greep met een totale lengte van 33 cm (afb. 11). De greep is 10 cm lang en heeft een ronde sierknop. Wat de functie van het voorwerp is geweest is niet duidelijk. Het object kan zowel in het ophogingspakket hebben gezeten dat is opgeworpen bij één van de bouwfases van Kunstmin, als in de opgebrachte grond voorafgaand aan de bouw van het theater. Mogelijk is de vork gebruikt in de periode dat het terrein nog moestuin was, tussen circa 1640 en 1864.

Afb. 11. De ijzeren vork met een lengte van 33 cm.

Het derde voorwerp is een mes met een ijzeren lemmet en een benen of hoornen handvat (afb. 12). Het lemmet heeft een lengte van 8 cm en het handvat is 9,5 cm lang. Op de overgang naar het lemmet is een messing verstevigingsband aanwezig. Ook dit mes kan uit het ophogingspakket komen of gebruikt zijn in de periode dat het terrein nog moestuin was.

Afb. 12. Het ijzeren mes met benen of hoornen lemmet.

5. Conclusies

Na een vondstmelding is tijdens een archeologische waarneming een deel van de 19^e – eeuwse fundering van de schouwburg Kunstmin gedocumenteerd. Het is niet duidelijk geworden of deze fundering hoort bij de oudste fase van de schouwburg uit 1864 of de tweede bouwfase uit 1890.

In het ophogingspakket, dat voorafgaand aan de bouw van de schouwburg opgebracht, is een ventilatierooster gevonden dat vermoedelijk afkomstig is uit de oudste fase van Kunstmin. Daarnaast zijn ook een grote ijzeren vork en een mes gevonden. Deze zijn waarschijnlijk toe te schrijven aan de periode dat de locatie nog in gebruik was als moestuin, tussen 1603-1864.

Bevoegde overheid

De bevoegde overheid is de gemeente Dordrecht. Voor vragen over de in dit rapport verwoorde resultaten kan contact opgenomen worden met dhr. M.C. Dorst, senior archeoloog, sector Stadsontwikkeling/afdeling Ruimtelijke Realisatie/archeologie (tel. 078-770 4904).

LITERATUUR

Dorst, M.C., 2010: Dordrecht Ondergronds 10. Sint Jorisweg 76, Schouwburg Kunstmin. Een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen. *Dordrecht Ondergronds 10*.

Dröge, J.F., 2010: Schouwburg Kunstmin Sint Jorisweg 76, Dordrecht. Bouwhistorische opname. Dröge Bureau voor Bouwhistorie, Leiden.

Begrippen en afkortingen

antropogeen	Door mensen gemaakt/gedaan/uitgevoerd, i.i.t. natuurlijk
AMZ	Archeologische Monumentenzorg
ARCHIS	Archeologisch Informatie Systeem
AWN	Archeologische Werkgemeenschap Nederland
CHA	Cultuur Historische Atlas, provincie Zuid Holland
IKAW	Indicatieve kaart Archeologische Waarden
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
Mv	Maaiveld (loopoppervlak)
NAP	Normaal Amsterdam Peil (hoogtemaat)
PvA	Plan van Aanpak
PvE	Programma van Eisen
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed